

Dítě z pěstounské rodiny v prostředí mateřské školy

Libuše Šantová

Bakalářská práce
2021



Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav školní pedagogiky

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Libuše Šantová
Osobní číslo: H18803
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy
Forma studia: Prezenční
Téma práce: Dítě z pěstounské rodiny v prostředí mateřské školy

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury vztahující se k charakteristikám dětí z pěstounských rodin.

Vymezení teoretických východisek týkajících se osobnostně sociálního rozvoje dětí z pěstounské péče v podmínkách mateřských škol.

Příprava metodiky empirické části práce, stanovení cílů výzkumu a výzkumných otázek.

Realizace kvalitativního výzkumu prostřednictvím interview s učitelkami mateřských škol.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi mateřských škol.

Forma zpracování bakalářské práce: **Tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- Bubleová, V. (2014). *Výzkum praxe náhradní rodinné péče v České republice a zkušenosti aktérů s touto praxí*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče.
- Kolektiv autorů. (2018). *Dobrý pěstoun: Náhradní rodinná péče*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR.
- Lynch, F. L., Dickerson, J. F., Pears, K. C., & Fisher, P. A. (2017). Cost Effectiveness of a School Readiness Intervention for Foster Children. *Children and youth services review*, 81, 63-71. DOI: 10.1016/j.childyouth.2017.07.011.
- Michalová, Z. (2012). *Předškolák s problémovým chováním: projevy, prevence a možnosti ovlivnění*. Praha: Portál.
- Schofield, G., & Beek, M. (2018). *Attachment Handbook for Foster Care and Adoption*. London: CoramBAAF Adoption & Fostering Academy.
- Vágnerová, M. (2012). *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. et Mgr. Viktor Pacholík, Ph.D.**
Ústav školní pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: **7. října 2020**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2021**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. PaedDr. Adriana Wiegerová, Ph.D.
ředitelka ústavu

Ve Zlíně dne 27. listopadu 2020

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně 10. 4. 2021

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato práce je zaměřena na dítě z pěstounské rodiny v prostředí mateřské školy. V teoretické části se zabývám problematikou pěstounské péče, jejího vývoje, současného pojetí a uzákonění v české legislativě. Zaměřila jsem se na dítě, které přichází do pěstounské rodiny, ale také na děti v mateřské škole, u kterých popisuji jednotlivá úskalí těchto dětí jak v rodině, tak v mateřské škole. Cílem mé práce je vysvětlit specifické projevy dětí z pěstounských rodin v mateřské škole. Jako metodu jsem použila polostrukturované interview a techniku otevřeného kódování. Z výzkumu vzešlo, že se děti projevují agresivně, vzdorovitě a mají tendenci opečovávat. Na tyto projevy měla vliv jak biologická, tak pěstounská rodina. Došla jsem také k závěru, že pro děti z pěstounských rodin může být problematické také samotné téma rodiny, kterému je v mateřské škole věnována pozornost.

Klíčová slova: pěstounská rodina, socializace, sociální skupina

ABSTRACT

This study is focused on foster care child in the environment of kindergarten. In theoretical section I focus on the issue of foster care, it's development, current concept and Czech law. Also I focused on child who comes to foster family and children in kindergarten where I individually describe the pitfalls of these children in kindergarten. The aim of my study is to explain specific behavior problems of foster families children in kindergarten. As a method I used semi-structured interview and as a technique I used open coding. The research showed that children are aggressive, defiant, and tend to take care. These manifestation were influenced by biological and foster families. Also I came to conclusion that children from foster families may find the family topic problematic because kindergarten gives a lot of attention to this topic.

Keywords: foster family, socialization, social group.

Tímto bych ráda poděkovala panu Mgr. et. Mgr. Viktoru Pacholíkovi, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce, cenné rady a trpělivost.

Děkuji také zúčastněným participantkám za jejich ochotu a postřehy, bez kterých by nemohl být výzkum realizován.

Závěrečné poděkování patří také rodině a partnerovi za trpělivost a podporu při psaní této práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 PĚSTOUNSKÁ PÉČE	12
1.1 SOUČASNÁ PĚSTOUNSKÁ PÉČE	13
1.1.1 Dělení pěstounské péče	14
1.2 JAK SE DÍTĚ OCITNE V PĚSTOUNSKÉ PÉČI	15
2 DÍTĚ V PĚSTOUNSKÉ RODINĚ	18
2.1 PĚSTOUNSKÁ RODINA	18
2.2 ADAPTACE DÍTĚTE NA PĚSTOUNSKOU RODINU	19
2.2.1 Fáze adaptace	19
2.4 VYBRANÉ PROJEVY CHOVÁNÍ DĚTÍ Z PĚSTOUNSKÉ PÉČE	21
3 DÍTĚ Z PĚSTOUNSKÉ RODINY V MATEŘSKÉ ŠKOLE	23
3.1 SOCIALIZACE DÍTĚTE V MATEŘSKÉ ŠKOLE.....	24
3.2 S JAKÝMI PROJEVY CHOVÁNÍ SE MŮŽEME V MATEŘSKÉ ŠKOLE SETKAT.....	25
3.3 JAK ŘEŠIT TYTO PROJEVY CHOVÁNÍ.....	25
II PRAKTICKÁ ČÁST	27
4 METODOLOGIE	28
4.1 CÍL VÝZKUMU	28
4.1.1 Dílčí cíle	28
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	28
4.2.1 Dílčí výzkumné otázky	28
4.3 VÝZKUMNÁ STRATEGIE	29
4.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR A JEHO VÝBĚR	29
4.4.1 Charakteristika participantek	29
4.5 ORGANIZACE VÝZKUMU	30
5 METODY PRÁCE	31
6 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	33
6.1.1 Minulost dítěte	33
6.1.2 Osobnost pěstouna	34
6.2 SPECIFICKÉ PROJEVY CHOVÁNÍ.....	34
6.2.1 Agresivní	35
6.2.2 Vzдорovité.....	35
6.2.3 Tendence opečovávat	35
6.3 RODINA JAKO CITLIVÉ TÉMA	36

6.3.1	Odmítnutí tématu	36
6.3.2	Přijetí tématu	37
6.3.3	Neznalost situace.....	37
6.4	ZKUŠENOST UČITELŮ.....	37
7	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ A DISKUZE.....	39
8	DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	41
	ZÁVĚR	43
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	44
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	46
	SEZNAM OBRÁZKŮ	47
	SEZNAM PŘÍLOH.....	48

ÚVOD

Děti v pěstounských rodinách neustále přibývá, tak jako rodin, které se snaží dětem poskytnout své zázemí. Problematika dětí z pěstounských rodin je z mého pohledu podceňována, a proto jsem se rozhodla vytvořit práci, která sjednotí pohled na tyto děti. Prostředí mateřské školy jsem zvolila jednak v rámci svého profilu studenta, ale také z důvodu nedostatku zkušeností pedagogů mateřských škol při práci s těmito dětmi. Nakonec jsem došla k závěru, že bych chtěla zkoumat chování těchto dětí v mateřské škole, proto jsem za cíl své práce zvolila vysvětlit specifické projevy dětí z pěstounských rodin v prostředí mateřských škol.

Teoretická část zahrnuje obecné poznatky o pěstounské péči a o dětech z pěstounských rodin. Za cíle teoretické části jsem zvolila prezentovat vztahovou vazbu dítěte na pěstounskou rodinu a sumarizovat poznatky o současné pěstounské péči. V úvodní kapitole se zaměřuji na vymezení pěstounské péče a informace, které mohou být pro pedagoga v mateřské škole přínosné. Ve druhé kapitole se zabývám vymezením pojmu pěstounská rodina, v této kapitole jsem uvedla také vytvoření citové vazby dítěte na pěstounskou rodinu a adaptaci dítěte na pěstounskou rodinu. Teoretickou část uzavírá kapitola o dítěti z pěstounské rodiny v mateřské škole, ve které se zabývám socializací a adaptací dítěte, včetně projevů chování dítěte z pěstounských rodiny v mateřské škole.

Praktická část seznamuje s přípravou, realizací a výsledky výzkumného šetření. Dílčími cíli jsem zamýšlela popsat chování dítěte z pěstounské rodiny k učitelce mateřské školy, odhalit vztahy dětí z pěstounských rodin se svými vrstevníky v prostředí mateřské školy a analyzovat zkušenosti učitelek s dětmi z pěstounské péče. Jako metodu sběru dat jsem zvolila metodu polostrukturovaného interview. Data jsem analyzovala pomocí techniky otevřeného kódování, jehož průběh uvádím v kapitole metod výzkumu. Jednotlivá zjištění poté interpretuji.

Následuje shrnutí výsledků a diskuse, ve které uvádím také limity výzkumu. Práce je ukončená doporučeními pro praxi a použitou literaturou.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PĚSTOUNSKÁ PÉČE

V praxi se setkáváme se stále častějším zaměňováním pojmů náhradní rodinné péče a pěstounské péče, proto se v této kapitole zaměřím na vymezení těchto pojmů, jejich vývoj až po současné pojetí pěstounské péče.

Náhradní rodinná péče je „*péče, kterou poskytuje Institut náhradní rodinné péče, který zprostředkovává dětem bez rodiny nebo dětem, které nemohou vyrůstat ve své vlastní rodině, možnost přirozeného rodinného prostředí*“ (Smolíková, 2014, str. 9). Smyslem této péče je poskytnout dítěti možnost rodinného zázemí na dobu přechodnou nebo dlouhodobou. Aktuálně je tato péče poskytována formou¹ „*adopce, pěstounství či poručenství s osobní péčí*“ (kolektiv autorů, 2018, str. 20). Můžeme se však setkat i s jejich alternativami.

Formy náhradní rodinné péče a jejich alternativy (kolektivu autorů, 2018):

(1) Osvojení (adopce): se snaží o vytvoření takového vztahu mezi dítětem a osvojitelem, který probíhá mezi biologickými rodiči i jeho dětmi. Osvojením rozumíme také přijetí neznámé osoby, jako vlastní, jejíž biologické rodičovství bylo nahrazeno právním. Osvojitelé nemají nárok na sociální dávky, jako je tomu v případě pěstounů. Dítě lze osvojit po udělení souhlasu biologických rodičů dítěte. Výjimku o udělení souhlasu umožňuje soud, za předpokladu splnění zákonných podmínek. **(2) Pěstounská péče:** tuto péči rozebírám v kapitole 1.1. **(3) Poručenství s osobní péčí:** soud určuje dítěti poručníka, v případě: smrti biologických rodičů dítěte, rozhodnutí o zbavení nebo pozastavení svéprávnosti rodičů nebo odpovědnosti rodiče. Osoba, která byla soudem určena jako poručník, nemá vůči dítěti vyživovací povinnost. **(4) Opatrovnictví:** je určeno soudem, z důvodů střetu zájmů zákonných zástupců a dítěte nebo mezi dětmi těchto rodičů, ale také, pokud dojde k ohrožení majetkových zájmů dítěte. Soud dále vymezení opatrovníkovi práva a povinnosti, tak, aby byly v souladu s ochranou zájmu dítěte. **(4) Hostitelská péče:** je považována za alternativu pěstounské péče, která není stanovená zákonem. Dětem z dětských domovů je nabídnuto dojíždění do rodin za účelem návštěvy např. během víkendů a prázdnin. Z důvodu dočasného pobytu je tato péče vhodná pouze, pro děti, které plně rozumí časovému rozsahu tohoto pobytu. **(5) Rozhodování soudu formou předběžného opatření:** znamená předběžné rozhodnutí soudu o umístění dítěte do vybrané formy náhradní péče. Dítěti je poskytnutá určitá forma náhradní péče, dokud soud nevyřeší veškeré náležitosti pro plné umístění dítěte do jedné z těchto forem.

¹ Formy náhradní rodinné péče jsou vymezeny v občanském zákoníku č. 89/ 2012 Sb.

1.1 Současná pěstounská péče

Pěstounská péče se od svého vzniku neustále proměňovala a oddělovala. K pochopení jejích proměn, až k současnému pojetí, je potřeba zmínit některé důležité změny, které napomohly k její dnešní podobě.

Za předchůdce pěstounské péče lze označit Institut kojných a nalezince. Vznik nalezinců se u nás datuje mezi lety (1618-1648), kdy rapidně narostl počet opuštěných dětí z důvodu třicetileté války. Za první nalezinec u nás je považován „Vlašský špitál“ v Praze, který založili Vlaši usedlí v Praze. Mimoústavní výchova mohla probíhat u příbuzných. Mezi jednu z nejdůležitějších postav můžeme jmenovat Vojtěcha France, který se významně zasadil o problematiku nalezenců.

Základní úpravu náhradní rodinné péče nalzáme ve všeobecném zákoníku občanském, který u nás se změnami platil do r. 1950. Zákoník byl rozčleněn do 4 dílů a první z nich obsahoval také úpravu pěstounské péče. Nedílnou součástí náhradní rodinné péče v letech 1918-1948 byl institut poručenství. Pěstounská péče zde zažívá reformu. Byly stanoveny podmínky pro výkon pěstounské péče. Již tehdy se mohla stát pěstounem fyzická osoba, avšak pěstounem mohl být také ústav. Po roce 1948 došlo k přeorganizování pěstounské péče, kdy se preferovala kolektivní výchova. Pěstounská péče byla kromě příbuzenské zrušena roku 1950. K jejímu obnovení došlo až po 23 letech. Tato změna byla provedena na popud tehdejšího socialistického myšlení, který považoval náhradní rodinnou péči za hrozbu socialismu. Zrušení pěstounské péče mělo za následek, přesunutí všech dětí do ústavní péče.

Změna nastala až po roce 1989, když se začaly se formovat základní principy pěstounské péče. Došlo k rozdělení na péči krátkodobou a dlouhodobou. Péče měla trvat po dobu nezbytně nutnou, v případě, že byly veškeré problémy vyřešeny. Stále jsme se však setkávali s rozhodnutím, zdali není pro dítě vhodné umístění v ústavní výchově. Tímto rozhodováním se soud zabýval až do roku 1998. Nejdůležitějším milníkem bylo přijetí zákona o sociálně právní ochraně dětí, který sjednotil právní úpravu. Přijetím tohoto zákona se přesunula úprava pěstounské péče do zákona o rodině. Poslední výraznou změnou bylo uzákonění pěstounské péče na přechodnou dobu (Smolíková, 2014).

Z historického pojetí se přesouvám k definování současné pěstounské péče a její dnešní podoby.

Pěstounskou péči lze definovat jako: „formu náhradní rodinné péče, do které jsou umístovány děti, o které nemohou rodiče osobně pečovat, a to z důvodů krátkodobých nebo potencionálně dlouhodobých“² (Sychrová, 2015, str. 11).

Do péče jsou svěřeny ty děti, kterým rodiče neposkytli dostatečně stabilní výchovu. Jedná se tedy o „druh státem garantované a kontrolované formy náhradní rodinné péče“ (kolektiv, autorů, 2018, str. 21). O umístění dítěte do pěstounské péče rozhoduje soud, který může svěřit péči o dítě fyzickým osobám nebo manželům. V případě, že je dítě dostatečně schopné posoudit, kde se cítí nejlépe, měl by být jeho názor zohledněn při rozhodnutí o umístění.

V rámci nabytí platnosti pěstounské péče vymezí soud pěstounské rodině povinnost dodávat soudu pravidelné zprávy o průběhu poskytované péče. Na výkon pěstounské péče dohlíží sociální pracovník orgánu sociálně právní ochrany dětí, který je rodině přiřazený dle trvalého bydliště pěstounů. Tento pracovník navštěvuje dítě 2x do roka, tedy každého půl roku. Sociální pracovník sleduje, jak se daří pěstounské rodině. Zaměřuje se na zacházení dítěte v rodině a prevenci vůči domácímu násilí. Poslední organizace, která dohlíží na pěstouny a děti je organizace doprovodná. Tu organizaci si volí sami pěstouni a povinně ji uvádějí při uzavření dohody o výkonu péče. Zástupci organizace musí být umožněn vstup do rodiny co dva měsíce. (kolektiv autorů, 2018).

1.1.1 Dělení pěstounské péče

Pěstounskou péči dělíme na příbuzenskou, dle počtu dětí a délky pobytu, které se dále rozčleňují, podle toho, komu bylo dítě svěřeno. Pro pedagogy mateřských škol je důležité toto dělení znát, protože se mohou setkat s dětmi nacházejících se v různých typech pěstounské péče. Tato znalost může pomoci nejen v komunikaci s pěstounem, ale také v přístupu pedagoga k dítěti.

Dělení pěstounské péče (kolektiv autorů, 2018):

- 1) Příbuzenská péče:
 - a) Zprostředkovaná: dítě je svěřeno do cizí rodiny.
 - b) Příbuzenská: dítě je svěřeno příbuzným (prarodiče, osoby blízké).

² Pěstounská péče je v občanském zákoníku č. 89/ 2012 Sb. vymezena od § 958 do § 970. Další úpravu nalezneme v zákoně o sociálně právní ochraně dětí č. 359/ 1999 Sb. ve znění pozdějších předpisů.

2) Podle počtu dětí:

- a) Individuální: péče poskytována jedinci nebo nejvýše dvěma dětem.
- b) Skupinová: do rodiny je svěřeno více dětí nebo skupina (SOS vesničky).

3) Dle délky pobytu:

- a) Dlouhodobá péče: do této péče bývají svěřeny děti, u kterých je předpoklad, že jejich situace v biologických rodinách zůstane neměnná až do zletilosti dítěte. V tomto případě dochází k navázání silných vazeb a děti mnohdy oslovují pěstouny „mámo“ a „táto“. Děti u těchto pěstounů obvykle zůstávají i po dosažení zletilosti právě kvůli dlouhodobému soužití.
- b) Krátkodobá (přechodná péče): tuto péči můžeme označit jako „profesionální péči“. Děti jsou do ní svěřovány na určitou dobu a to max. na 1 rok. Tato péče vyžaduje od pěstounů důslednou přípravu, protože mohou mít dítě ve své péči maximálně 1 rok.

(kolektiv autorů, 2018)

Pěstounská péče zaniká zletilostí dítěte, tedy po dosažení 18 let, uzavřením manželství, rozhodnutím soudu nebo smrtí pěstouna/dítěte. Setkáváme se také s dětmi, které chtějí u pěstounů zůstat i po dosažení své zletilosti. Takovým dítětem je nadále poskytován příspěvek na úhradu potřeb dítěte a pěstounům je nadále vyplácena odměna do 26 let věku dítěte. Podmínkou pro vyplácení příspěvku je pokračování v dalším studiu (Trnková, 2018).

1.2 Jak se dítě ocitne v pěstounské péči

Než se dítě dostane k pěstounské rodině, prochází žadatelé o pěstounskou péči náročným schvalovacím obdobím, které se v různých krajích liší svou délkou. Dnes jde především o dlouhé čekání, z důvodu nečinnosti schvalujících úřadů. Zájemci čekají na přidělení dítěte i několik let.

Pazlarová (2016) uvádí, že: vhodní zájemci se hledají těžko nejen u nás, ale také ve světě. Dříve se u nás na cílené oslovování nikdo nezaměřoval. Když se objevil zájemce, který se chtěl stát pěstounem, musel si vše zjistit sám. Tato situace se začala měnit po aktivitě neziskových organizací, které začaly jako první aktivně vyhledávat a oslovovat potenciálně nové pěstouny. Objevily se nové kampaně, jejichž cílem bylo dostat pěstounskou péči do povědomí a podpořit nové zájemce o pěstounství.

V dnešní době můžeme vidat tyto kampaně např. v ostravské hromadné dopravě, ve které nás k pěstounství vybízejí plakáty s nápisem „Já taky potřebuji říkat mámo a táto“.

Nově na pěstounství odkazuje nedávno vydaná píseň „Domů“ od Barbory Polákové a Dana Bárty, která se okamžitě stala mezi pěstouny oblíbenou. Jak jsem již zmiňovala tyto kampaně mají přilákat nové pěstouny. Důvodem, ke snaze navýšit počty pěstounů je aktuální snaha o prosazení zákona o zrušení ústavů (dětských domovů), kdy bude potřeba pro děti, které se v těchto institucích nachází, najít dostatek pěstounů převážně na přechodnou dobu.

Když se podaří úspěšně oslovit a informovat pěstouna, následuje dlouhé posuzování vhodnosti pěstounů. Nastávají zde procesy, které popisuje (Pazlarová, 2016, str. 23), jako procesy:

- 1) **Zprostředkování:** se zaměřuje na vyhledávání dětí a fyzických osob. Dále také na odbornou přípravu zájemců.
- 2) **Zprostředkování z pohledu žadatelů:** v tomto procesu je potřeba navázat kontakt s obecním úřadem obce s rozšířenou působností, kterým získají průvodce pro první fázi zprostředkování podkladů.
- 3) **Posouzení zdravotního stavu žadatelů:** dochází k posouzení, zda je pěstoun schopný po všech zdravotních a duševních stránkách k výkonu pěstounské péče.
- 4) **Psychologické vyšetření žadatelů:** je zaměřené na dva typy otázek: jaká je jejich míra způsobilosti stát se pěstounem a do jaké míry jsou schopni převzít dítě do své péče.
- 5) **Příprava zájemců o přijetí dítěte do pěstounské péče:** každý žadatel o pěstounskou péči musí podstoupit 48 hodin přípravy. V případě přechodných pěstounů se jedná o 72 hodin.
- 6) **Zprostředkování z pohledu dětí:** zdravotní dokumentace dítěte, vyjádření dítěte, pokud je toho vědomě schopno, původ dítěte.
- 7) **Možné problémové situace v procesu zprostředkování a přípravy:** délka procesu, nespokojenost s průběhem zprostředkování.
- 8) **Párování dětí a žadatelů:** zde dochází k prvnímu setkání s dítětem, pokud o něj žádající pěstoun zažádá.

1.2.1 Požadavky kladené na osobu pěstouna

Osoba se může stát pěstounem, pokud (Trnková, 2018, str. 83):

- *skýtá záruky řádné péče o dítě*
- *má bydliště na území České republiky*
- *souhlasí se svěřením dítěte do své péče*

Tyto požadavky musí splňovat, jak pěstoun „cizí“, tak pěstoun, který je spjat s dítětem v příbuzenském vztahu. Po splnění těchto požadavků zajišťuje další skutečnosti OSPOD, který posoudí žadatele a posílá své doporučení soudu. (Trnková, 2018).

Pěstoun má také určitá pravidla a povinnosti jako: osobně pečovat o dítě, při výchově uplatňovat přiměřená práva a povinnost rodiče, rozhodovat o běžných záležitostech dítěte nebo jej v těchto záležitostech zastoupit. Má prohloubit sounáležitost s rodiči dítěte nebo dalším příbuzenstvem dítěte. Pěstoun musí informovat biologické rodiče dítěte o důležitých záležitostech. Důležitým bodem pro pedagogy je, že pěstoun nemá vůči dítěti vyživovací povinnost, která náleží biologickým rodičům dítěte. Další povinnosti a práva stanovuje podle potřeby soud (kolektiv autorů, 2018, str. 21).

Shrnutí:

Celá kapitola byla zaměřena na představení základních informací o pěstounské péči, které mohou být oporou pedagoga při práci s pěstounskými dětmi v mateřské škole. Pokud se jedná o první zkušenost pedagoga s dítětem z pěstounských rodin měl by znát, co je pěstounská péče a její základní dělení. Tyto informace mohou být užitečné, jak v komunikaci s pěstouny, tak ve zvolení přístupu k pěstounskému dítěti, jehož chování v mateřské škole může být zapříčiněno druhem péče, ve které se nachází. Obzvláště u dětí, které jsou v přechodné pěstounské péči musíme pravidelně sledovat vývoj situace v rodině.

2 DÍTĚ V PĚSTOUNSKÉ RODINĚ

Příchod do nové rodiny je pro dítě obrovskou zátěží, se kterou se musí vypořádat. Samotná adaptace na rodinu je pro dítě velmi náročná. Dítě bojuje nejen se svými emocemi, ale také se svou minulostí. Děti přicházejí do rodin z dětských domovů, biologických rodin nebo od jiných pěstounů. Setkáváme se stále více s tím, že těmto dětem nebyla poskytnuta dostatečná péče a výchova, která na dětech zanechala šrámy, které si do nových rodin přináší. V tomto období jsou přicházející děti velmi citlivé a na změny reagují individuálně. V následujících podkapitolách přibližuji pojetí pěstounské rodiny, adaptaci dítěte na novou rodinu a projevy chování, které se v rámci pěstounské rodiny vyskytují.

2.1 Pěstounská rodina

K definování pěstounské rodiny je potřeba si uvědomit, jak definujeme nám známý pojem rodiny, což je důležité k úspěšnému vymezení rodiny pěstounské.

Rodinu chápeme jako „*společně žijící malou skupinu lidí spojenou manželstvím (partnerstvím), pokrevními svazky a úzkými citovými vazbami*“ (Kolář, 2012, str. 118). Rodina plní několik funkcí, podle nichž můžeme definovat jednotlivé typy rodin. Pro mou práci bude podstatná definice rodiny náhradní, která je definována jako „*rodina, která přijala dítě do pěstounské péče nebo adoptovala dítě. Dítě je plně integrované do náhradní rodiny, i když náhradní rodiče nemají všechna práva rodičů. Rodiče procházejí prověřením rodinného zázemí a psychologickými testy*“ (Kolář, 2012, str. 118).

Vymezení pojmu pěstounské rodiny je velmi náročné a jasné definování zřejmě neexistuje. Přesto se s pojmem pěstounská rodina setkáváme téměř ve všech odborných i neobdobných publikacích. Zezulová (2012, str. 73) uvádí, že „*rodiči se nenarodíte, ale stanete se jimi*“. Děti v pěstounské péči mají však i přes odpor odborníků potřebu oslovovat mámo a táto, díky čemuž se pěstouni roli rodičům nevyhnou a dítě je zkrátka za rodinu považovat bude.

Koluchová & Matějček (2002, str. 89) vnímají pěstounskou rodinu „*jako každou jinou, tedy jako nesmírně složitý a dynamický celek mající své specifické rysy a problémy*“. Bohužel je tato definice příliš obecná a zastaralá. Nelze z ní ani říct, o jaká specifika se jedná.

Jak jsem již zmiňovala s termínem pěstounská rodina odborná literatura nepracuje, přesto se pokusím o vlastní definování, kdy chápu pěstounskou rodinu jako rodinu, která přijala do pěstounské péče alespoň jedno dítě, za předpokladu státem stanovených podmínek.

2.2 Adaptace dítěte na pěstounskou rodinu

Příchod dítěte do pěstounské rodiny je vždy náročný. Dítě si potřebuje na novou rodinu zvyknout a ujasnit svou pozici v rodině. Proto se v této podkapitole zaměřuji na adaptační fáze dítě do rodiny.

2.2.1 Fáze adaptace

Když dítě poprvé přichází do pěstounské rodiny, musíme si uvědomit z jakého prostředí dítě přichází. Děti mohou přicházet z dětských domovů, od drogově či alkoholicky závislých rodičů nebo také z jiné pěstounské rodiny. Dítě může přijít ve stavu, se kterým si nebudou pěstouni vědět rady, proto na obě strany jako učitelé nesmíme tlačit, ale snažit se pochopit situaci, ve které se dítě nachází.

Po příchodu do rodiny prochází dítě třemi fázemi, které uvádí (Zezulová, 2012) jako fáze:

Poznávání: v této fázi hledají děti jistotu. Potřebují udělat dojem, který se nezaměřuje pouze na danou osobu. Tato potřeba zalíbení se je tak silná, že by děti odešly s jakoukoliv osobou, která by dítěti nabídla uspokojení jeho potřeb. Ve této fázi se doporučují necelé dva měsíce k navyknutí nových tváří, pachů a prostředí. Pěstouni by se měli vyvarovat předáváním dítěte z náruče do náruče, ježděním po návštěvách nebo zvaním návštěv. Můžou tak dítěti způsobit chaos.

Uvolnění: dítě zde zkoumá stabilitu poté, co pochopí, že se jedná o jeho domov. Zjišťuje své postavení v rodině, testuje nastavení hranic. U dětí, které byly několikrát odmítnuty, se může projevit tzv. „běžení naproti“. Dítě se tak snaží předejít dalšímu zklamání. Proto budou tyto děti zkoušet pěstouny, co jsou ochotni snést. Musíme si také uvědomit. Že některé děti znají jen špatné zacházení, tudíž jej očekávají. Jedním s častých projevů v této fázi je závislost na pěstounce. Dítě se od pěstounky nehne ani na krok a jakékoliv odloučení od ní je pro dítě nepředstavitelné.

Přijetí: v této poslední fázi si je dítě jisté, ví, kde má své hranice a je smířeno se svou situací. Dítě ví, co může očekávat. Pokud je přijato takové, jaké je, oplácí stejné chování členům rodiny. Vznikají také specifické vazby, jako citové vazby mezi novými členy rodiny, které jsou považovány za unikátní.

2.3 Attachment

Attachment můžeme považovat za důležitou součást pěstounské péče, jedná se totiž o vznik vazby mezi pěstounem a dítětem, která hraje v životě dítěte velkou roli.

Průkopníkem teorie attachmentu byl britský psycholog John Bowlby. Bowlbyho výzkum attachmentu objevil vzorce vztahů od dětství po dospělost. Tato teorie poskytla bohatý zdroj nápadů, které pomáhají vysvětlit, jak předchozí dětské zkušenosti v nepříznivých rodinných podmínkách ovlivňují jejich mysl a chování, ale také jak děti bojují s odloučením a ztrátou (Schofield & Beek, 2018).

Attachment je „*vrozený systém, vlastní lidem a mnoha savcům, který poutá mládě k rodiči nebo pečovateli, protože v jeho blízkosti nachází bezpečí, uklidnění a podporu*“ (Bowlby 1960 in kolektiv autorů, 2018, str. 194). U nás hovoříme o attachmentu, jako o připoutání, přimknutí. Je to jakási vztahová vazba či pouto. Můžeme je také vnímat jako vztah, který se formuje mezi dítětem a jeho pečovatelem (kolektiv autorů, 2018).

Pro práci s dětmi z pěstounských rodin nám může pomoci znalost dimenzí attachmentu, které hovoří o problému navázání pevné vazby mezi dítětem a pěstounem. Tyto dimenze uvádí Schofield & Beek (2018) jako:

- 1) **Bezpečnou:** k bezpečnému připoutání dochází, když je o dítě citlivě postaráno, má dostupné, přístupné a flexibilní pěstouny, cítí se pochopeno, přijato, oceňováno. Také když je mu umožněno dělat své rozhodnutí a být někomu užitečný. Dítě, si v průběhu svého dětství zakládá na vysoké sebeúctě a sebe-účinnosti. Dále na schopnostech přemýšlení, zvládání myšlenek, pocitů a chování.
- 2) **Odtahitou:** nastává, když pečovatelé shledají těžké přijmout nebo citlivě reagovat na potřeby dítěte. Dítě si myslí, že jsou jeho potřeby odmítnuty, v případě, že pociťuje snahu pečovatele převzít nad ním kontrolu rušivým nebo intenzivním způsobem. Přestože celková role odmítajícího pěstouna při poskytování péče a ochrany pokračuje, kojeneček nebo dítě se učí zastavit své city, aby se vyhnuli odmítnutí ze strany pěstounů
- 3) **Ambivalentní:** pěstoun je zaměstnán svými vlastními pocity. Na požadavky dítěte reaguje sporadicky, nepředvídatelně diktovaným a občas necitlivým způsobem. Pro dítě je obtížné dosáhnout vzájemné blízkosti s pečující osobou. Dítě sice pociťuje péči a ochranu pěstouna, ale ne vždy ji vnímá jako jistou a účinnou. Z dítěte se v

průběhu času stává docela zaneprázdněné, náročné, přilnavé, nedůvěřivé a odolné dítě, které nenavázalo dostatečně pevný vztah s pečovatelem.

- 4) **Dezorganizovanou:** když je pěstoun odmítavý, nepředvídatelný a děsivý, dítě prožívá dilemata strachu, které nemají řešení. Pěstouni, rezignující na pečovatelskou roli se prezentují jako mimo kontrolu a jsou nepřátelští/bezmocní pomoci dítěti. Snaha dítěte přistupovat k pěstounům jako k bezpečným osobám má za následek strach a spíše zvýšenou než sníženou úzkost. U kojence může dojít ke zmatenému chování. V průběhu času se u dětí začíná rozvíjet kontrolní chování, které jim umožní snížit úroveň ostražitosti. Pocity úzkosti a strachu však zůstávají nevyřešeny a znovu se objevují v době stresu (Schofield & Beek, 2018).

Poruchy attachmentu

Vznikají, pokud si dítě z různých důvodů nevytvořilo citové pouto k rodičům/ pěstounům. Tyto děti bývají často nedůvěřivé. V klasifikaci nemocí nemají u nás tyto poruchy umístění, jsou však vedeny v mezinárodní klasifikaci nemocí. Zvenčí jsou tyto poruchy vnímány jako poruchy chování/ učení. Mezi projevy poruchy attachmentu řadíme impulsivitu, agresivitu, manipulativní a kontrolující chování aj. (kolektiv autorů, 2018).

Kdybychom si měli shrnout poznatky z této podkapitoly do učitelské praxe, vyjde nám podobný závěr jako u předchozí podkapitoly, kdy musíme brát v úvahu minulost dítěte, ale v tomto případě také v jakém prostředí se dítě momentálně nachází a zdali je s ním v tomto prostředí zacházeno tak, jak si zaslouží. V důsledku nepřilnutí k pěstounovi se můžeme u těchto dětí v mateřské škole setkat s impulsivním, agresivním a manipulovatelným chováním nejen k učitelům, ale také k dětem.

2.4 Vybrané projevy chování dětí z pěstounské péče

U dítěte v pěstounské rodině se můžeme setkat s různými projevy chování, ať už se jedná o různou intenzitu těchto projevů. Pro pedagogy mateřských škol je potřeba, aby si uvědomily, že se mohou s podobnými projevy setkat také v mateřské škole.

Mezi běžné projevy dětí z pěstounské péče patří odmítání jídla, afektivní chování, účelové chování, sourozenecká rivalita aj. Dítě se tak snaží dát najevo, že je s něčím nespokojeno nebo se neumí vyjádřit jiným způsobem (Zezulová, 2012, str. 55-61).

U dětí z pěstounské péče však dochází k mnohem závažnějším projevům, jakými jsou: **(1) Vývojová regrese:** neboli „úpadek“ se objevuje prakticky ihned po příchodu dítěte do pěstounské rodiny. Rodiny jsou často překvapené, že jim v dětském domově řekli, že dítě zvládá samo chodit na záchod, jíst příborem, ale teď tyto činnosti nezvládá. Dochází k pomočování, neumí se napít z hrnku. Tato regrese je však dočasná a jejím následkem je reakce dítěte na změnu nebo stresovou situaci. **(2) Deprivační projevy:** se vyskytují u dětí, které strávily čas v ústavní výchově. Dávají jim pocit bezpečí. Typy projevů mohou být různé např. od rituálů (cucání palce před spaním) po emoční projevy (agrese vůči okolí, vztek), ale také fyzické (bouchání do stolu). Způsobů, jak se vypořádat s deprivačními projevy je mnoho, mezi nejčastější řadíme: vytvoření rituálů, uklidnění, hra s představivostí, úniky z agrese, přiměřený tělesný kontakt aj. **(4) Krádeže, lži, podvádění:** příčiny, proč děti reagují prostřednictvím krádeží, lží nebo podvodů jsou různé. Mohou se objevit jako důsledek pobytu v ústavní péči, ale také jako adrenalinový zážitek. Často se objevují jako formy trestu a vzdoru pro pěstounskou rodinu. Cílem je dát najevo vnitřní bolest dítěte, kterou převede na lež, krádež nebo podvod. **(5) Afektivní chování:** řešení problémů se zvládnutím emocí může být u některých dětí náročné. Pokud nenarazíme na poruchu v psychiatrickém slova smyslu, je nutné s projevy emoční nestability pracovat, tak abychom dítěti umožnili tyto situace zvládat. V první řadě musíme pochopit, proč se toto chování vyskytuje a jaká je jeho příčina (Zezulová, 2012).

Shrnutí:

V této kapitole jsem se zaměřila na představení pojmu pěstounská rodina. Dále jsem se zaměřila na adaptaci dítěte, které do nové rodiny přichází. Již v této fázi se můžeme setkat se specifickými projevy chování v pěstounské rodině, kdy dítě reaguje vybranými způsoby za účelem uspokojení svých potřeb. U dětí, které jsou v pěstounské péči, se setkáváme s agresivním, afektivním chováním, deprivačními projevy, které jsou často způsobeny pobytem dítěte v ústavní péči. Setkáváme se také se lží, krádežemi nebo poruchou attachmentu, v rámci, které nedošlo k vzniku dostatečně pevné vazby mezi pěstounem a dítětem. Tyto projevy jsou pro nás velmi důležité, protože se mohou objevit také v mateřské škole.

3 DÍTĚ Z PĚSTOUNSKÉ RODINY V MATEŘSKÉ ŠKOLE

V předchozí kapitole jsem uváděla, s jakými problémy se dítě vyrovnává po příchodu do pěstounské rodiny. Další zlomový okamžik pro dítě nastává, když poprvé přichází do mateřské školy. Mohou se tak u dětí projevit specifické projevy chování, kterými může dítě vyjadřovat svou potřebu nebo nespokojenost. Učitel by neměl toto chování trestat, ale pochopit, proč dítě takto reaguje a nabídnout mu pomoc.

Vágnerová (2012) popisuje mateřskou školu, jako první instituci, které dítě navštěvuje a pobývá v ní zcela samostatně. Pro děti, se tak jedná o přizpůsobení se novému prostředí a respektování jiných lidí, než jsou rodiče. Pro dítě, které pobývá v pěstounské péči může být tento vstup složitější, proto se doporučuje s nástupem počkat.

Podobný pohled na vstup pěstounského dítěte do mateřské školy má Pazlarová (2016), která uvádí, že: by pěstouni měli zvážit vstup dítěte do mateřské školy, v případě, že je dítě umístěno v přechodné péči. Adaptace těchto dětí je specifická už jen z důvodu, že dítě v rodině stráví maximálně rok, proto by měli pěstouni uvažovat, zdali je vhodné, aby dítě do mateřské školy nastoupilo. V případě ponechání dítěte v domácí péči je na pěstounovi, jestli se pokusí zprostředkovat kontakt s vrstevníky jiným způsobem než navštěvováním mateřské školy.

Podle Grohové (2011) mohou děti přicházet do mateřských škol s porušenou citovou vazbou. U těchto dětí se může projevit psychická deprivace nebo oslabená identita. Tyto projevy jsou individuální, podle zkušeností dětí. Ne všechny pěstounské děti, proto vykazují stejné projevy. Některé u nich mohou být odolnější nebo si vytvořily silný štít, kterým se snažily vytěsnit své vzpomínky.

Velmi užitečnou nám může být také americká studie, která se zabývala efektivitou nákladů na intervenci KITS. Program KITS byl speciálně vytvořen pro řešení komplexních potřeb malých dětí v pěstounské péči. Cílem KITS bylo zvýšit emoce, autoregulaci chování, sociální dovednosti a rané akademické dovednosti nezbytné pro úspěch v mateřské škole. KITS je sice nákladný program, ale ukázal, že dokáže nejen zvýšit autoregulační dovednosti, snížit problémy chování ve třídě, ale také zlepšit dovednosti v oblasti školní připravenosti (Lynch, Dickerson, Pears & Fisher, 2017).

3.1 Socializace dítěte v mateřské škole

Pojem socializace je pro nás z pohledu dítěte v mateřské škole velmi důležitý. Mateřská škola je pro dítě první institucí, ve které je vyžadováno určité respektování hodnot a norem, jejichž základy děti získávají v rámci rodiny.

Socializaci označujeme jako „*proces začleňování jedince do vztahů s lidmi, sociálních skupin, společnosti nebo sociokulturního systému*“ (Helus, 2018, str. 50). V rámci socializace rozlišujeme tři fáze, a to: primární, sekundární a terciární. Z pohledu mateřské školy jsou pro nás důležité fáze primární a sekundární, v rámci kterých, se dítě přesouvá od socializace v rámci rodiny k socializaci institucionální (Helus, 2018). Cílem tedy bude, aby dítě, na něž jsou kladeny nároky společnosti, „*přijalo tyto hodnoty a normy za své*“ (Helus, 2018, str. 250). Zajímavý pohled na socializaci předškolního dítěte má Vágnerová (2012), která pojímá předškolní věk jako přípravu na život ve společnosti bez ohledu na pozdější vstup do základní školy. Stejně jako v případě Helusova pojetí se také zmiňuje o přechodu z rodinného prostředí do institucionálního. V jejíž rámci hovoří o rozvoji individuality dítěte. Proměny socializace nevnímá pouze jako změnu vnějších projevů (chování), ale také projevů vnitřních (sebepojetí, prožívání).

Za nedílnou součást socializace dítěte můžeme považovat sociální skupinu, kterou můžeme vymezit jako „*určitý počet lidí, kteří jsou vzájemně propojeni jak prožitkem, tak i organizačně – uspořádáním svých vztahů*“ (Helus, 2018, str. 205). Dítě od sociální skupiny očekává určitou dispozici charakteristik, které jej přimějí, aby se s ní mohlo ztotožnit a uspokojit své potřeby (Procházka, 2012). Mezi ty nejdůležitější skupiny, se kterými se dítě ztotožňuje, řadíme skupinu vrstevnickou, kterou definujeme jako „*skupinu dětí přibližně stejného věku nebo s přibližně stejným sociálním statusem*“ (Průcha, Walterová & Mareš, 2013, str. 341-342). Vztahy s vrstevníky můžeme právem považovat za jedny z klíčových faktorů socializace. Tato skupina ovlivňuje nejen vývoj dítěte, ale také jeho výchovu. Děti se zde učí navazovat přátelské vztahy, respektu vůči ostatním a empatii (Procházka, 2012).

U dětí se můžeme setkat také s disfunkční socializací, která nastává, pokud se dítě nedokáže „*začlenit do některé ze sociálních skupin*“ (Helus, 2018, str. 253). Příčinou této disfunkce pak může být „*citová deprivace, zanedbávání, traumata z dětství nebo nedostatek pozitivních vzorů*“ (Helus, 2018, str. 253). Vzhledem k tomu, že se u dětí, z pěstounských rodin s těmito projevy setkáváme, může se nám v mateřské škole objevit dítě, které bude mít se socializací problém.

3.2 S jakými projevy chování se můžeme v mateřské škole setkat

V mateřské škole se můžeme u těchto dětí setkat s úzkostí, strachem z dalšího zklamání a strádání. Dítě pak může reagovat přehnaně k dané situaci, kterou okolí nemusí pochopit. Tato reakce může mít za následek nesoulad s vrstevníky nebo dospělými, což může způsobit problém s navozením přátelských vztahů. Dále se můžeme setkat s nízkým sebevědomým a pocitem viny.

Při vzdělávacích činnostech v MŠ můžeme nejčastěji uvést poruchy řeči, výslovnosti, které omezují děti v komunikaci, ale i při různých aktivitách. Výjimkou není ani neustálé dotazování nebo nevhodný slovník dítěte. Setkáváme se také s poruchou pozornosti, učení, očního kontaktu a u některých dětí také problémem s dotykem, který bývá zapříčiněn sexuálním či jiným zneužíváním. V protikladu těchto projevů je pak časté tulení neboli lepení se, kdy dítě naopak vyžaduje tělesný kontakt. Tyto děti se také mohou bránit manipulací ostatních, aby samy nebyly zmanipulovány. Když si v nějaké situaci neví rady, mohou se projevovat agresivně. Agresi volí, pokud něčemu nerozumějí nebo se cítí ohroženi (Grohová, 2011). „*Agresivitou rozumíme výbuchy vzteku, které bez morálních zásad eskalují vůči ostatním, sobě nebo věcem. Může se projevovat řvaním, kousáním, pliváním, škrábáním, strkáním, kopáním*“ (Michalová, 2012, str. 115).

Děti s těmito projevy jsou často v psychosociálním vývoji nerovnoměrné, emočně zaostalé, špatně se orientují v kolektivu, což může narušit proces adaptace (Grohová, 2011). „*Poruchy adaptace označujeme jako poruchy neurotické. Zahrnují adaptační problémy vůči sociálnímu prostředí, ale také sobě samému. Nedostatečná adaptace se vyskytuje u opakovaně prožívaných stresujících situací*“ (Michalová, 2012, str. 97).

3.3 Jak řešit tyto projevy chování

Klasické zákazy se jeví bezúčinně. S dětmi z pěstounských rodin bychom měli jednat individuálně. V tomto případě nám situaci usnadní, pokud budeme znát dobře minulost dítěte. Z tohoto důvodu by se učitelky měly zaměřit na komunikaci s pěstouny, díky které můžeme vybudovat kvalitní vztah a položit základ pro budoucí spolupráci.

Komunikací s pěstouny se ve svém výzkumu zmiňuje také Bubleová (2014), která se dotazovala pěstounů, co potřebují od pedagogů. Pěstouni uváděli podporu a doporučení, na kterého odborníka se mají v případě potřeby obrátit. Dále je zajímavé, s jakými projevy

chování se mohou při vstupu dítěte do mateřské školy setkat. Rovněž by uvítali, kdyby se pedagogové v této oblasti více vzdělávali a získali tak o této problematice větší povědomí.

Při řešení nežádoucích projevů chování je doporučován laskavý přístup, kterým můžeme dát dítěti najevo, že jej chápeme a přijímáme, takové, jaké je. Naší snahou by mělo být, navození bezpečného prostředí nejen v mateřské škole, ale také v komunikaci s dítětem. Děti ocení, když jim budeme oporou a podpoříme je v jejich osobnostním a sociálním rozvoji. Mnohdy má právě učitel mateřské školy vliv na usměrnění dítěte, které můžeme připravit na další důležité etapy v jeho životě (Grohová, 2011).

Shrnutí:

Celá kapitola byla jakýmsi shrnutím pro pedagogy mateřských škol, kterým jsem se snažila představit důležité milníky při nástupu pěstounského dítěte do mateřské školy. Můžeme se setkat jak s problémy socializace dítěte, tak jeho adaptací na mateřskou školu. Tyto problémy se dají vyřešit, pokud komunikujeme s pěstouny, se kterými se snažíme, co nejlépe pomoci dítěti. Problémy však nekončí pouze u adaptace. Pokud dítě pobývá v mateřské škole již delší dobu, mohou se objevit problémy, které vyplynou na povrch, až postupem času. Můžeme se tak setkat s agresivním chováním, odtažitostí, nadměrného citové ulpívání aj. Každý projev má určitou příčinu a našim úkolem ji bude identifikovat. Pokud se nám to podaří, pokusíme se určitý projev zmírnit nebo v lepším případě odstranit. Pořád však musíme mít na paměti, že se jedná o individuální projevy, které se nevyskytují u všech dětí z pěstounských rodin. Některé z nich se mohou objevit častěji, v závislosti na dětech, se kterými se setkáme.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE

V této kapitole se zabývám stanovením cílů a výzkumných otázek důležitých k realizaci mého výzkumu. Dále na výzkumnou strategii, po které následuje výzkumný soubor a jeho výběr, ve kterém stručně charakterizuji, jakou metodu jsem pro výběr použila, jaké učitelky byly do výběru zařazeny a jejich stručnou charakteristiku. Závěrem popisuji, jakým způsobem byl výzkum organizován.

4.1 Cíl výzkumu

Ve své bakalářské práci se zaměřuji na téma dítě z pěstounské rodiny v prostředí mateřské školy. V rámci, které jsem se chtěla zaměřit na chování těchto dětí v mateřských školách. Proto je mým hlavním cílem vysvětlit vybrané specifické projevy dětí z pěstounských rodin v prostředí mateřských škol.

4.1.1 Dílčí cíle

Jako dílčí cíle jsem zvolila:

- Popsat chování dítěte z pěstounské rodiny k učitelce mateřské školy.
- Odkrýt vztahy dětí z pěstounských rodin se svými vrstevníky v prostředí mateřské školy.
- Analyzovat zkušenosti učitelek s dětmi z pěstounských rodin v mateřské škole.

4.2 Výzkumné otázky

Ve svém výzkumu jsem si položila také hlavní výzkumnou otázku: Jaké jsou vybrané specifické projevy dětí z pěstounských rodin v mateřské škole?

4.2.1 Dílčí výzkumné otázky

Jako dílčí výzkumné otázky jsem zvolila:

- Jak lze charakterizovat chování dítěte k učitelce mateřské školy?
- Jaké jsou vztahy mezi dětmi z pěstounských rodin a vrstevníky v prostředí mateřské školy?
- Jaké jsou zkušenosti učitelek s dětmi z pěstounských rodin v mateřské škole?

4.3 Výzkumná strategie

Pro mou bakalářskou práci jsem zvolila kvalitativní design výzkumu, jelikož mi šlo o hlubší proniknutí do této problematiky. Tento design jsem zvolila také kvůli citlivosti tématu. Švaříček & Šed'ová (2014, str. 16) považuje za kvalitativní výzkum „*jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace*“.

Pro proniknutí do této problematiky, jsem zvolila metodu polostrukturovaného interview, kterým jsem chtěla docílit získání, co možná nejvíce informací, bez jasně dané struktury. Skutil (2011, str. 91) popisuje ve své knize polostrukturované interview, jako: „*kompromis mezi strukturovaným a nestrukturovaným interview. Tazatel se při něm drží předem připravených otázek, avšak průběžně reaguje na podněty, které přicházejí ze strany respondenta*“.

4.4 Výzkumný soubor a jeho výběr

Při volbě výzkumného souboru jsem zvolila záměrně dostupný výběr. K navýšení počtu participantů jsem použila metodu sněhové koule, díky které jsem získala přístup k dalším participantkám, které byly vhodné pro zařazení do výzkumného souboru. Výzkumný soubor tvoří 5 učitelek mateřských škol. Pro výběr bylo rozhodující, aby měly zúčastněné učitelky zkušenost s dětmi z pěstounských rodin. Výběr probíhal od září do října roku 2020.

4.4.1 Charakteristika participantek

Ve své práci budu označovat paní učitelky jako participantky (P), z důvodu zachování anonymních údajů. Číslice značí pořadové číslo jednotlivých účastnic výzkumu.

Participantka 1 (P1)

Pochází z olomouckého kraje a v učitelské praxi je od roku 2007. V mateřské škole pracuje 12,5 roku. Po dobu své praxe se setkala se dvěma pěstounskými rodinami. V současné době má v mateřské škole 2 sourozence, kteří navštěvují každý jinou třídu. Participantka se pravidelně účastní odborných seminářů.

Participantka 2 (P2)

Pochází z plzeňského kraje. V mateřské škole pracuje již pátým rokem. V současné době má od září v mateřské škole 2 sourozence a jedná se o její první zkušenost s dětmi z pěstounské péče.

Participantka 3 (P3)

Pochází z pardubického kraje. V mateřské škole učí již 25 let. Po dobu své učitelské praxe se setkala s minimálně pěti dětmi z pěstounské péče. V současné době má v mateřské škole jedno dítě, které nastoupilo letos v září.

Participantka 4 (P4)

Pochází z pardubického kraje. V mateřské škole pracuje 6 let. Ve své praxi se setkala se 3 dětmi z pěstounské péče. V současné době má v mateřské škole jedno dítě.

Participantka 5 (P5)

Pochází z jihomoravského kraje. V mateřské škole pracuje 15 let. Za svou praxi se setkala minimálně jednou v každém roce s dítětem z pěstounské péče. V současné době má v mateřské škole 2 děti. Jedno z nich navštěvuje mateřskou školu již druhým rokem a druhé nastoupilo od září. Participantka se pravidelně a aktivně účastní kurzů spjaté s pěstounskou péčí na kterých vystupuje také jako členka divadelního souboru.

4.5 Organizace výzkumu

Před realizováním výzkumu jsem si prostudovala odbornou literaturu o správném vedení rozhovoru a získané poznatky jsem si zkoušela procvičit alespoň na rodinných příslušnících. Nachystala jsem si stručnou osnovu a v případě informací, které jsem shledala zajímavými, jsem rozváděla rozhovory dále.

Samotný sběr dat byl naplánován v průběhu měsíců listopadu a prosince. Před každým rozhovorem jsem se stručně představila a obeznámila participantky s průběhem a tématem rozhovoru. Každou participantku jsem informovala o anonymitě a o poskytnutí souhlasu o nahrávání rozhovoru za účelem analýzy a vyhodnocení dat. Souhlasy byly zaznamenány na nahrávce.

S každou participantkou jsem si stanovila datum rozhovoru a hodinu realizace. Rozhovory probíhaly online formou přes aplikace Skype a Messenger, podle možností participantek. Některé participantky zvolily také možnost videohovoru, který napomohl k vytvoření příjemné atmosféry. Délka rozhovorů probíhala mezi 20-30 minutami. Závěrem jsem účastnicím poděkovala za ochotu a nabídla možnost dalšího kontaktu v případě potřeby.

Po ukončení jsem získané rozhovory přepsala do elektronické podoby a poté je vytiskla ke zpracování dat pomocí otevřeného kódování.

5 METODY PRÁCE

V této kapitole se zaměřuji na použité metody práce, techniku analýzy dat a její průběh. Jako metodu sběru dat jsem zvolila polostrukturované interview, které jsem zmiňovala v podkapitole výzkumné strategie. Data jsem sbírala v průběhu měsíce listopadu a prosince. Jako techniku analýzy dat jsem zvolila otevřené kódování, které uvádí Švaříček & Šed'ová (2014, str. 211) jako „*techniku, jejíž cílem je rozbít text na jednotky, jimiž přidělíme jména a s takto vyznačenými fragmenty výzkumník dále pracuje*“.

V průběhu přípravy na interview jsem si vymezila oblasti, na které jsem se chtěla zaměřit nebo je dále rozvíjet. Jako sledované oblasti jsem zvolila:

- Obecnou charakteristiku dítěte v pěstounské rodině
- Adaptaci dítěte na mateřskou školu
- Působení dítěte v kolektivu mateřské školy
- Autoritu učitele mateřské školy
- Informovanost dítěte o pěstounské péči

V případě potřeby rozvedení některého tématu jsem reagovala na průběh rozhovoru instinktivním doptáváním.

Získaná data jsem poté analyzovala pomocí otevřeného kódování. Několikrát jsem si přečetla jednotlivé výpovědi, a poté jsem se pustila do samotného kódování. V získaných datech jsem zaznačila jednotlivé kódy a následně jim určila významové jednotky. Jednotlivé kódy jsem poté vyhodnotila, porovnávala a určila z nich kategorie: Příčiny chování, Specifické projevy chování, Rodina jako citlivé téma a Zkušenosti učitelů. Následně jsem k jednotlivým kategoriím určila také podkategorie, které jsou uvedeny v schématu 1. na str. 32. Po kategorizaci dat jsem se přesunula k interpretaci výsledků, kde jsem se opírala o jednotlivé výpovědi participantek a zjištěních z jiných výzkumů. Výsledky jsem následně shrnula. Poté jsem se přesunula k diskusi, ve které jsem polemizovala nad zjištěními výzkumu. Uvedla jsem v ní také limity výzkumu a následná doporučení pro další výzkumníky. Závěrem jsem také doporučila, na co by se měli pedagogové zaměřit při práci s dětmi z pěstounských rodin a jak k nim přistupovat.

Obrázek 1 Schéma kategorií a podkategorií



Ve schématu č. 1 můžeme vidět kategorie, které vznikly v rámci otevřeného kódování. Jak jsem již uváděla zabývám se jejich analýzou v rámci kapitoly interpretace výzkumu.

6 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

V této kapitole popisují jednotlivá zjištění výzkumu obohacená o výpovědi respondentek a porovnání výsledků s jinými výzkumy. Výsledky vychází ze schématu kategorií uvedeného v předchozí kapitole.

6.1 Příčiny chování

Tato kategorie zahrnuje příčiny jednotlivých projevů chování dětí z pěstounských rodin, ve kterých chování dětí často vykazovalo souvislost s jejich předchozím umístěním. Později jsem tuto kategorii rozčlenila na podkategorie Minulost dítěte a Osobnost pěstouna. V případě první z podkategorií se jednalo o prostředí, ze kterého dítě přišlo do pěstounské rodiny. Podkategorie osobnost pěstouna vykazovala vliv pěstouna na chování dítěte.

6.1.1 Minulost dítěte

Z této podkategorie poměrně jasně vyplynulo, že minulost dítěte má vliv na jeho chování. Ve výpovědích měly participantky problémy s dětmi přicházejícími z drogově závislých rodin, s dítětem odloženým do Babyboxu, které strávilo čas také v dětském domově, sociálně zanedbaným dítětem nebo s dítětem, kterému se měnila aktuální pěstounská péče. U většiny z těchto dětí se projevovalo agresivní chování, o kterém se budu zmiňovat v rámci kategorie Specifické projevy chování.

Tato zjištění potvrzují také výpovědi participantek, kdy P1 uvedla u jednoho z chlapců: *„Osud úplně hroznej. Odložený do Babyboxu. Pak si ho vzala zpátky a snad po půl roce ho dala do kojěňáku. On byl prostě snad 2x odložený prostě. Prostě ta deprivace byla jako značná“*. Pro dokreslení uvádím ještě výpověď P5, která zmínila: *„Matka drogově závislá. S chlapci cestovala po republice po různých zařízeních. Chlapec se poté stabilizoval. Maminka se přihlásila znovu o to dítě a chlapec úplně rozhozený. Chování se změnilo.“*

V případě prvního z uvedených dětí je jasně vidět, že dítě několikrát měnilo prostředí. Participantka dokonce uvádí jako důsledek deprivaci, která bývá u ústavně odložených dětí běžná. V případě druhého dítěte si nelze nevšimnout, že chlapce rozhodilo nejen časté cestování, ale znovu nabytý zájem matky, která tímto zájmem již zklidněné dítě opět rozhodila a jeho chování se od té doby významně zhoršilo.

K podobnému zjištění o příčinách došla také Sychrová (2015, str.142), která v rámci svého výzkumu Pedagogických aspektů náhradní rodinné péče zjistila jako příčinu „*agresivního a slovního napadání příchod z ústavní výchovy*“. Z výpovědí jejího výzkumu nebylo patrné, kolik bylo dětem let, proto musíme brát toto zjištění s rezervou. Zaměřovala se však na děti základních škol.

6.1.2 Osobnost pěstouna

Tato podkategorie zahrnovala zjištění, kdo o dítě navštěvující mateřskou školu pečuje a jaký vliv má jeho výchova na chování dítěte v mateřské škole. Nejčastějšími uváděnými pěstouny byli prarodiče. Mezi méně časté se pak řadilo umístění u dlouhodobých a přechodných pěstounů. Klíčovým zjištěním, zde byl vliv prarodičů na chování dítěte v mateřské škole. Participantky, v případě prarodičů uváděly špatnou zkušenost a podezření na poskytnutí nedostatečně kvalitní výchovy dítěti. Jednalo se o volnou výchovu, nedostatečné nastavení pravidel, nedostatečný rozvoj a problémy s omlouváním pěstounských dětí.

Tvrzení o nedostatečně kvalitní výchově dokládám výpovědí P4, která u pěstounky babičky, jež má ve své péči děvče uvedla: „*velmi volná výchova babičky. Nemá nastavená pravidla. Si myslím, že u ní je problém jakoby z domácího prostředí*“. P1: u babičky, která má v péči dva sourozence uvedla: „*nemyslím, že tam dochází k tomu rozvoji. Asi tím, že je starší, tak nemá tolik času, energie, možná chuti s těma dětma pracovat. To omlouvání bylo prapodivný. Furt měla nějaký problémy, potíže*“.

Zajímavá zkušenost s vlivem pěstounů na chování dítěte byla uvedena ve studii od Vanderfaeillie et al (2013), zaměřené na děti, které jsou umístěné v dlouhodobé pěstounské péči. Tato studie uváděla, že zvolení špatné výchovné strategie pěstouny podporuje vznik problémového chování. Jednalo se tedy o selhání pěstounů, kteří svými nepřiměřenými tresty nebo nezkušeností v otázce řešení problémového chování přispěli k navýšení vnitřního problémového chování pěstounského dítěte.

6.2 Specifické projevy chování

V rámci této kategorie vzešly projevy chování, které můžeme označit za specifické, protože se projevy u více dětí z pěstounských rodin v rámci sledovaného souboru. Tyto projevy byly buď následkem péče v biologické rodině nebo změnou v pěstounské péči.

6.2.1 Agresivní

Z výzkumu vzešlo, že se nejčastěji u dětí s pěstounských rodin setkáváme právě s projevy agresivního chování. Tyto projevy se objevovaly souvislosti s minulostí dítěte nebo změnou situace v rodině. Jednalo se o děti, které přicházely od drogově závislých rodičů, z Baby boxu, nebo se v pěstounské rodině udála změna. Tyto děti reagovaly agresivně při hře nebo změně činnosti. Častokrát byly tyto děti impulzivní, výbušné, braly ostatním dětem hračky, ubližovaly jiným dětem nebo také učitelkám. V případě agrese u učitelky se projevovalo kopání, škrábání, kousání ale také slovní napadání.

Pro představu uvádím výpověď učitelky P5: „*On se vyjadřoval jenom tím, že někoho dobil, zmlátil, něco rozbil, rozházel slovně. Cokoliv po něm učitelka chtěla to byly kopance, škrábance, kousance do učitelek*“. Toto chování bylo způsobeno změnou situace v rodině. Biologická matka zažádala o znovuoobnovení péče, v rámci, kterého se u dítěte projevil rapidní změny v chování. Tyto výše uvedené projevy se opakovaly po každém kontaktu s matkou, kdy byly nejintenzivnější. Z jiného rozhovoru vzešlo, že se jedno dítě nebálo vyvolávat konflikty. Kdy dokládám výpověď P4, která uvedla: „*nebál se i konfliktu, řekla bych, že je kolikrát i vyvolával vědomě, aby na sebe upozornil*“.

6.2.2 Vzдорovitě

Tato podkategorie zahrnuje jakýkoliv projev vzdoru, kterým se dítě na sebe snažilo upozornit nebo s něčím nesouhlasilo. Participantka P4 uváděla u *holčičky* „*Je velmi bych řekla až jako vzdorovitá a nechce spolupracovat*“. Tato holčička měla velmi volnou výchovu v rámci pěstounské péče, která se na vzdorovitosti hodně projevovala. Konkrétněji jsem se touto příčinou zabývala již v kapitole Osobnost pěstouna. V případě chlapce se změnou pěstounské péče se jednalo o častější vzdor. P4 uváděla „*začal jakoby být více vzdorovitý, vztekal se*“. Načež tento vzdor přešel k vyvolávání konfliktů s ostatními dětmi, zmíněných v předchozí podkategorii.

6.2.3 Tendence opečovávat

Tato podkategorie vzešla z překvapivého zjištění, kdy měly děti z pěstounských rodin tendenci opečovávat mladší děti, ke kterým měly velmi vřelý a láskyplný vztah. Nebály se těmto dětem pomoci a cíleně je vyhledávaly. Jednalo se tedy o velmi pozitivní projev chování. Tyto zjištění dokládám ukázkou P1, která u sourozenců zmínila, že „*mají snahu opečovávat menší děti, pomáhat těm dětem*“.

P5 se zmiňuje o vřelosti u chlapce „*mladší děti on úplně vítal, on se s nima i objímal, někdy až moc. Jeho vřelost byla z této strany velká.*“ Za zmínku stojí také další chlapec, který byl označený za empatického, kdy přišel za jakýmkoliv dítětem a zeptal se ho proč je smutný. Opět dokládám výpovědi P5: „*je nadmíru empatický, pokud je někdo smutný, jde se zeptat proč nebo co se vlastně stalo*“.

Ke zjištěním podobným těm, které jsou zmíněny v rámci kapitoly Specifické projevy chování dospěla také Sychrová (2015), jejíž výzkum jsem zmiňovala v kategorii Příčin chování. Došla k závěru, že se u dětí objevovaly „*agresivní reakce, afekty, slovní napadání nebo odmítání fyzického kontaktu*“ (Sychrová, 2015. str. 142). Toto zjištění je potřeba brát s rezervou, protože nebylo jasné, jaký byl přesný věk dětí.

Dále uváděla, že náhradní rodiče očekávali, že: „*problémy, se kterými se setkávali v mateřské škole, očekávají ve škole*“ (Sychrová, 2015, str. 134). Zde si můžeme vyvodit, že se náhradní rodiče setkali již v mateřské škole s problémy, na které navazovaly problémy v první třídě. V tomto případě se jednalo o problémy v chování dětí nebo jejich nepřipravenost na základní školu.

6.3 Rodina jako citlivé téma

Tato kategorie je zaměřená na reakce dětí z pěstounských rodin na téma rodiny v mateřské škole. Téma rodiny je v mateřské škole běžné a je potřeba si uvědomit, že s ním pedagogové mateřských škol budou pracovat. Jednotlivé reakce dětí jsem rozdělila do tří podkategorií, z důvodu zkušeností participantek, jak s odmítavou reakcí, přijatelnou reakcí, ale také s dětmi, které si vůbec neuvědomovaly situaci, ve které se nachází. Toto téma bylo různě přetvářeno v případech, kdy měly participantky zkušenosti s reakcí dětí.

6.3.1 Odmítnutí tématu

Tato podkategorie je zaměřená na zjištění problému s tématem rodiny v mateřských školách. Děti se o rodičích buď nechtěly zmiňovat, téma vnímaly jako citlivé nebo byly při jeho probírání skleslí. Tyto tvrzení dokládám výpověďmi dvou participantek. P1, která u dívky zmiňuje: „*když jsme měly téma rodiny byla evidentně skleslá*“. U chlapce P5 uvádí „*on vůbec nezmiňoval rodinu. Jediný, koho zmiňoval byl bratr*“.

6.3.2 Přijetí tématu

Z této podkategorie vzešlo zjištění, že některé děti nemají s tématem rodiny problém a volně o něm hovoří. Děti, které byli seznámeny se svou situací, o ni dokázaly bez problémů hovořit. V případě oslovování pěstounů používaly běžně oslovení „maminko“. Opět dokládám tyto tvrzení příkladem P2, která u chlapce uvedla: *„reaguje na to dobře, dítě samo řeklo, že je z domečku pro miminka“*.

6.3.3 Neznalost situace

Z této podkategorie vzešlo zjištění, že děti neznaly svou rodinnou situaci nebo si ji neuvědomovaly. P3 zmiňuje *„nevěděla, že je v pěstounské péči“*. P5 rovněž uvedla *„Své mamince maminko říká, ale neuvědomuje si to. Ta maminka v té domácnosti opravdu bydlí, akorát je zbavena svéprávnosti“*.

6.4 Zkušenost učitelů

Tato kategorie zahrnuje zkušenosti participantek s dětmi z pěstounských rodin. Každá participantka měla různé zkušenosti, které se v některých případech shodovaly. Objevovaly se však jedinečné zkušenosti, ať už první setkání s dětmi z pěstounské péče nebo lží. Celkově tato kategorie vypovídá o jednotlivých zkušenostech, které jsou obohacené o informace z jiného výzkumu.

Participantky uváděly zkušenost s přibližně 18 dětmi z pěstounských rodin. V době realizace rozhovorů měla každá z nich minimálně jedno dítě, které nastoupilo v září roku 2020. Téměř všechny měly zkušenost s pěstounským dítětem. Svou první zkušenost s dětmi z pěstounské rodiny uváděla P2, která měla sourozence v pěstounské péči poprvé od září roku 2020. U obou dětí zmínila, že měly poruchu ADHD (porucha pozornosti s hyperaktivitou). P2 zmínila, že byla překvapená, jak vše dopadne. Vyjádřila také své obavy s prací s těmito dětmi, protože se jednalo o její první zkušenost, jak s dítětem z pěstounské péče, tak s dítětem s ADHD *„až jsem byla sama překvapená, protože jsem se bála, tím, že jsem neměla nikdy dítě z pěstounské péče a jednak dítě, které bylo ADHD, tak jsem se trošičku obávala“*.

Nejčastější zkušenosti měly participantky s dětmi, které přicházely s minulostí drogově závislých rodičů. Dobrou zkušenost uváděly v rámci spolupráce s pěstouny, kterou si pochvalovaly. P3 uvedla: *„pěstouni spolupracují v pořádku“*. Pouze ve dvou případech uváděly nespokojenost se spoluprací, které jsem uvedla v kategorii Osobnost pěstouna. Jednalo se o problém s omlouváním a sociálním zanedbáním.

V rámci získaných zkušeností, reagovaly na téma rodiny jeho úpravou nebo se o něm nezmiňovaly. P1 uvedla: „*snažili jsme se to probrat i někde v soukromí, aby jako věděla, že to není nic špatného*“. Zkušenější participantky se snažily připravit ostatní děti v mateřské škole na příchod dítěte z pěstounské rodiny „*věnovaly se, aby ho ty děti přijaly*“ (P3).

Další ze zkušeností byla potřeba blízkého kontaktu ze strany dětí. Participantky uváděly potřebu lásky u dětí, které měly větší potřebu se přijít pomazlit nebo obejmout. V jednom případě si vytvořilo pěstounské dítě silnější vztah k učitelce. Dítě se na tuto participantku neustále vyptávalo a vyhledávalo její pozornost (P2) „*když to přeženu, tak mě miluje, když přijdu objímá mě. Každý den se ptá kolegyně, kdy už přijdu*“.

Jedna z posledních zkušeností patřila adaptaci a socializaci dítěte, které proběhly až na výjimky v pořádku (P1) „*adaptoval se dobře*“. Zkušenost s adaptací uváděla ve své svém výzkumu také Sychrová (2015), která se zaměřovala na vstup dětí do základní školy. Ta se setkala u dětí z pěstounské péče s odklady školní docházky ať už v rámci „*nepřipravenosti dítěte, handicapu dítěte nebo na popud odborného posudku z poradny*“ (Sychrová, 2015, str. 135).

Dále uvádím respektování pravidel, která děti až na výjimky přijaly bez problémů. Jedna s participantek uvedla, že setkávají s horším pochopením pravidel, když se pěstounské děti ocitnou poprvé v mateřské škole. P4: „*což ale u těchto dětí se nám stává jakoby, když nastoupěj do školky a pochopí naše pravidla*“.

V praktické části jsem zmiňovala psaní posudku na dítě, s touto zkušeností se setkala pouze jedna z participantek, která jej zmínila. P1: „*Vždycky jednou za čas přijde žádost o sepsání posudku na dítě*“.

Jako poslední se objevila zkušenost se lží. Jednalo se o chlapce, který se nedokázal přiznat, že něco rozbil nebo někomu ublížil. Stávalo se tak při situačním učení, kdy se měly děti omluvit, když někomu ublíží nebo něco rozbijí. P5: „*všichni ho viděli, ví, že to udělal, ne já jsem to nebyl, ale my jsme tě viděli, já jsem to nebyl*“.

7 SHRNUÍ VÝSLEDKŮ A DISKUZE

V rámci této kapitoly se zaměřuji na shrnutí výzkumu, naplnění výzkumných otázek a diskusi. Výzkumem mě provázela hlavní výzkumná otázka: Jaké jsou vybrané specifické projevy dětí z pěstounských rodin v mateřské škole?

Pomocí dílčích otázek jsem identifikovala specifické projevy, kterými byly agrese, vzdor a pečující tendence. V dílčích cílech mě zajímalo, jak lze charakterizovat chování dítěte k učitelce mateřské školy, jaké jsou vztahy mezi dětmi z pěstounských rodin a vrstevníky v prostředí mateřské školy a jaké jsou zkušenosti učitelek s dětmi z pěstounských rodin v mateřské škole.

V rámci prvního dílčího cíle jsem zjistila, že se dítě chová k učitelce jako k autoritě, kterou respektuje, pokud mu v tom nebrání určité projevy chování, kterými byla agrese nebo vzdor. Některé děti vyžadují navázání silnější vazby mezi učitelem a dítětem, které můžeme považovat za neobvyklé, protože ne všechny pěstounské děti takto silný vztah potřebují. Mnohdy jim stačí pouze potřeba ujištění a lásky ze strany učitele.

V případě druhé výzkumné otázky jsem se zaměřovala na vztahy mezi dětmi z pěstounských rodin a vrstevníky. Tak jako v případě učitelek, i zde se objevily agresivní projevy vůči dětem, které nastávaly převážně při volné hře (spory s řízením hry nebo o hračky). Překvapivým zjištěním byla potřeba dětí z pěstounských rodin opečovávat děti mladší, které cíleně vyhledávaly a pomáhaly jim např. s oblékáním. Objevily se i pěstounské děti, které měly empatické citění (když bylo některé z dětí ve třídě smutné, šly se je zeptat, jestli je v pořádku) nebo děti, jejichž vřelost se projevovala častým objímáním. Z výzkumu tedy vyplývá, že jsou vztahy mezi vrstevníky založeny jak na pozitivních, tak negativních projevech chování.

V poslední dílčí otázce, která se týkala zkušenosti učitelek, jsem zjistila, že mají učitelky jak pozitivní, tak negativní zkušenosti s dětmi z pěstounských rodin. Setkaly se jak s dětmi, u kterých nezaznamenaly žádné problémy, tak s dětmi, které se projevovaly určitým specifickým chováním nebo měly problém s adaptací na mateřskou školu. V případě zkušeností s prací s těmito dětmi byla většina učitelek připravena upravit vzdělávací témata v mateřské škole nebo připravit ostatní děti na příchod pěstounského dítěte do mateřské školy.

V rámci celého výzkumu můžu říct, že se děti z pěstounských rodin projevují určitými specifickými projevy chování, které se mohou odvíjet od minulosti dítěte a jeho pobytu

v pěstounské rodině. Musíme si však uvědomit, že toto zjištění je platné pouze pro daný výzkumný soubor, ve kterém byly také děti, které neměly žádné problémy. Z tohoto důvodu nemůžeme předpokládat, že se s těmito projevy chování setkáme u všech pěstounských dětí.

Diskuse

Dětem z pěstounských rodin v mateřské škole není podle mého názoru věnována dostatečná pozornost. Nezaregistrovala jsem dostatečně kvalitní výzkumy, které by se věnovaly působení těchto dětí v mateřských školách. Bylo by určitě zajímavé, kdyby se tohoto tématu chytili zkušení odborníci a zkoumali tuto problematiku. Myslím, že by se dal zrealizovat jak kvalitativní, tak kvantitativní design výzkumu.

Důvodů, proč bych doporučila se tímto tématem nadále zabývat, je několik. Již nyní je kolem nás spousta dětí, které v pěstounské péči jsou nebo čekají na umístění do vhodné rodiny. Aktuálně se také projednává zákon o zrušení dětských domovů pro děti do 3 let, který bude mít za následek potřebu nárůstu pěstounů, a tudíž i dětí, které budou muset být k pěstounům přesunuty. Děti přicházejí do pěstounských rodin s různými typy znevýhodnění právě z biologických rodin a pěstounské rodiny jsou první, které se musí s těmito následky vypořádat. Mnohdy se toto znevýhodnění může projevit až v mateřské škole, kdy se jedná pro dítě o obrovskou změnu. Mým posledním důvodem je zkoumání různých oblastí, a to nejen chování. V mateřské škole je spousta oblastí, na které se můžeme zaměřit. Myslím, že tou nejzajímavější by v našich podmínkách mohla být připravenost dětí z pěstounských rodin na základní školu.

Pro možné navazující výzkumy bych doporučila metodu pozorování v mateřské škole, které mi bohužel nebylo umožněno z důvodu dlouhodobě nepříznivé epidemiologické situace. Tato metoda by mohla obohatit mnou provedenou metodu polostrukturovaného interview.

V průběhu svého výzkumu jsem udělala spousty chyb, které vnímám jako limity výzkumu. Tyto limity byly nejčastěji zapříčiněny mou nezralostí jako výzkumníka. Jednalo se o mou první zkušenost s takto rozsáhlým výzkumem, proto bych se ráda v příštím výzkumu těchto chyb začátečníka vyvarovala. Jednalo se například o chyby ve vedení rozhovoru nebo získávání výzkumného souboru. K odbourání těchto chyb jsou podle mého názoru potřebné dlouhodobé zkušenosti s různými typy výzkumů. Jako poslední limit výzkumu bych uvedla nepříznivou epidemiologickou situaci, která měla na celkový průběh výzkumu značný vliv. Ať už se jednalo o plánování nebo realizaci samotného výzkumu.

8 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Pro pedagogy mateřských škol bych doporučila, aby se lépe informovali o problematice pěstounské péče, a to absolvováním odborných seminářů nebo v rámci dalšího seberozvoje pomocí odborné literatury. Tuto snahu jistě ocení jak pěstouni, tak děti, se kterými se pedagogové setkají. Můžeme tak zabránit nejen nepříjemnostem s oslovováním, ale také nabídnout pomocnou ruku s vyřizováním formálních náležitostí.

U pěstounských dětí se můžeme v mateřské škole setkat se psaním posudku na dítě, které je v pěstounské péči. Tento posudek si může vyžádat soud. Je proto dobré se zaměřit na jeho formální i obsahovou stránku, kterou můžeme zjistit od svých kolegů, kteří se s psaním posudku setkali nebo u soudu.

V přístupu k pěstounským dětem bych doporučila více empatie a trpělivosti. Pokud se dítě projevuje nežádoucím způsobem, je potřeba přijít na to, z jakého důvodu dané dítě reaguje. Pokud nevíte, co je příčinou tohoto chování snažte se na děti nekřičet a netrestat je. Děti samy si kolikrát neuvědomují, proč takto zareagovaly. Je tedy potřeba si vzít dítě bokem, promluvit si s ním, ukázat mu, že umíme naslouchat a být mu oporou. Mnohdy těmto dětem stačí, když jim projevíte lásku a náklonnost, které se jim nemuselo dostávat.

Klíčem ke zvládnutí těchto problémů bude vždy komunikace s pěstouny. Pokud budou pěstouni sdílní a vybudujete si s nimi dobrý vztah, můžete o dítěti zjistit mnohem víc. Sami pěstouni mohou mít v péči první dítě a budou rádi, za vaše rady a zkušenosti.

Podobný názor má také Grohová (2011), která uvádí, že: bychom měli být k pěstounským dětem trpěliví. Díky mírnějšímu přístupu můžeme dítěti usnadnit nejen adaptaci na mateřskou školu, ale také umožnit dítěti jeho rozvoj. Měli bychom předpokládat, že s dítětem mohlo být zacházeno špatně. Dát mu tak najevo, že se na nás může spolehnout, jsme jeho oporou a máme jej rádi. Důležité je také naslouchání těmto dětem. Dále je doporučen čitelný přístup. Dítě potřebuje vědět, že jsme laskaví, ale zároveň nás musí vidět jako autoritu, s jasně stanovenými pravidly. S Pravidly je zapotřebí děti seznámit, v případě potřeby je zopakovat a ujistit se, že došlo k jejich pochopení. V rámci vzájemné komunikace bychom měli ke každému dítěti přistupovat zcela individuálně a nechat mu dostatečný prostor na vyjádření, podle jeho vlastního způsobu vyjádření např. malbou, hudbou, hraním rolí. Důležitým nástrojem je také pochvala. Děti z pěstounské rodiny ocení jakoukoliv pochvalu, avšak v rozumné a nenucené míře. Dobrá pochvala může dítěti pomoci nalézt ztracené sebevědomí. V neposlední řadě bychom měli v mateřské škole předcházet

stresovým situacím. Místo ve třídě bychom si v případě nežádoucí situace měly vzít dítě stranou a promluvit si s ním individuálně, ať už se jedná o citlivé téma pro dítě nebo nežádoucí projev chování. To souvisí s vnímavostí k potřebám dítěte, kdy bychom se měli snažit upravit témata probíraná v mateřské škole, aby se při nich dítě necítilo nepříjemně např. vynechat nebo upravit téma spjaté s rodinou (Grohová, 2011).

Nejdůležitější je však toto téma neodmítat a být mu otevření. Postoj nikdy jsem se s takovým dítětem nesetkal nikomu nepomůže. Ve výsledku před sebou budete mít pěstounské dítě a budete se muset naučit, jak k němu přistupovat, ať už to bude dítě přicházející s handicapem, dítě z minorit, nebo dítě na první pohled zdravé a spokojené. Důležité je tyto děti neodsoudit, ale stát se jim průvodcem.

ZÁVĚR

V rámci své bakalářské práce jsem se zabývala dítětem z pěstounské rodiny v prostředí mateřské školy. V teoretické části jsem se zaměřila na představení pěstounské péče, jejího vývoje a současného pojetí, abych toto téma přiblížila pedagogům mateřských škol. Dále jsem se zaměřila na příchod dítěte do pěstounské rodiny, kdy jsem definovala pojem pěstounská rodina. V této kapitole jsem představila, s čím se dítě po příchodu musí vypořádat a jakými fázemi dítě prochází při příchodu do nové rodiny. Závěrečnou kapitolu teoretické části jsem věnovala projevům chování dětí z pěstounských rodin v mateřské škole a poukázala na různé pohledy odborníků, na význam vstupu dítěte z pěstounské rodiny do mateřské školy. Na toto téma jsem navázala socializací dítěte a důležitostí členství v sociální skupině

Ve výzkumné části jsem zjišťovala, s jakými specifickými projevy se můžeme u dětí z pěstounských rodin setkat. Zjistila jsem, že se jednalo o projevy agrese, vzdoru a pečující tendence, u kterých jsem dále zjistila jejich příčiny, kterými byly minulost dítěte a vliv pěstouna na výchovu dítěte. Ve výzkumu jsem také zjistila, že téma rodiny je pro děti z pěstounských rodin citlivé v případě, že jsou si vědomy situace, ve které se nachází.

Výsledky výzkumu shledávám zajímavými a mohou být odrazovým můstkem pro další výzkumníky, kdy by mohla vzniknout odborná studie, která se bude touto problematikou zabývat. Doufám také, že tato práce pomůže pedagogům mateřských škol a nabídne jim ucelený a užitečný přehled věnující se problematice dětí z pěstounských rodin v mateřských školách.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Bubleová, V. (2014). *Výzkum praxe náhradní rodinné péče v České republice a zkušenosti aktérů s touto praxí*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče.
2. Grohová, J. (2011). *Dítě v náhradní rodině potřebuje i vaši pomoc!: informace a pracovní listy pro pedagogy*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče.
3. Helus, Z. (2018). *Úvod do psychologie* (2., přepracované a doplněné vydání). Praha: Grada.
4. Kolář, Z. (2012). *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada
5. Kolektiv autorů. (2018). *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR.
6. Koluchová, J. Matějček, Z. (Ed.). (2002). *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál
7. Lynch, F. L., Dickerson, J. F., Pears, K. C., & Fisher, P. A. (2017). Cost Effectiveness of a School Readiness Intervention for Foster Children. *Children and youth services review, 81*, 63–71. DOI.org/10.1016/j.childyouth.2017.07.011.
8. Michalová, Z. (2012). *Předškolák s problémovým chováním: projevy, prevence a možnosti ovlivnění*. Praha: Portál.
9. Pazlarová, H. (Ed.). (2016). *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál.
10. Procházka, M. (2012). *Sociální pedagogika*. Praha: Grada.
11. Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2013). *Pedagogický slovník* (7., aktualiz. a rozš. vyd). Praha: Portál.
12. Smolíková, V. (2014). *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. Ostrava: Key Publishing.
13. Schofield, G., & Beek, M. (2018). *Attachment Handbook for Foster Care and Adoption*. London: CoramBAAF Adoption & Fostering Academy.
14. Skutil, M. (2011). *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál.

15. Sychrová, A. (2015). *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická
16. Švaříček, R., & Šed'ová, K. (2014). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách* (Vyd. 2). Praha: Portál.
17. Vágnerová, M. (2012). *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče.
18. Vágnerová, M. (2012). *Vývojová psychologie: dětství a dospívání* (Vyd. 2., dopl. a přeprac). Praha: Karolinum.
19. Vanderfaeillie, J., Van Holen, F., Vanschoonlandt, F., Robberechts, M., & Stroobants, T. (2013). Children placed in long-term family foster care: A longitudinal study into the development of problem behavior and associated factors. *Children and Youth Services Review*, 35(4), 587 - 593. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2012.12.012>
20. Zákon č. 89/2012 Sb., *Nový občanský zákoník* (2014). Nový občanský zákoník ze dne 3. února 2012.
21. Zákon č. 359/ 1999 Sb., *zákon o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů*. (2018). <https://www.podnikatel.cz/zakony/zakon-o-socialne-pravni-ochrane-deti/f4822303/>
22. Zezulová, D. (2012). *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ADHD	Attention Deficit Hyperactivity Disorder
KITS	Kids in Transition to School
MŠ	Mateřská škola
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Schéma kategorií a podkategorií	32
---	----

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha PI – Úryvek rozhovoru s učitelkou MŠ

PŘÍLOHA P I: ÚRYVEK ROZHOVORU S UČITELKOU MŠ

Souhlasíte s nahráním rozhovoru za účelem zpracování a analyzování dat?

Ano souhlasím

Jak dlouho pracujete v mateřské škole?

V mateřské škole pracuji od roku 2007, tedy 12 a půl roku.

Setkala jste se v průběhu své praxe s dětmi z pěstounských rodin?

Setkala 2x. Vlastně s dvěma rodinami, takže mám dvě zkušenosti.

Máte nyní v mateřské škole nějaké děti z pěstounské péče?

Mám právě ve třídě jedno děvčátko a jejího sourozence v druhé třídě.

Můžeme začít u té holčičky, poprosím Vás abyste ji stručně charakterizovala (kolik má let, rodinné zázemí)?

Jedná se o holčičku, která k nám do školky přišla před 3 lety, kdy vlastně si ji do pěstounské péče vzala, abych to teď řekla správně mám pocit prateta. Je to vlastně dcera jejího synovce, takže to tak je. Vzala si ji spolu s bratrem. Co vím, tak děti mají ještě jednoho sourozence a ten teda přiznám se, že nevím, kde skončil. Ani nevím, jestli je to chlapec nebo holčička. A vlastně to děvčátko jako se projevovalo poměrně normálně, jakože neměla žádný větší obtíže. Samozřejmě, že akorát na to, že nebyla vývojově na tom asi tak jako vrstevníci, že tam byly nějaké obtíže z té rozumové oblasti. Byla taková tišší, ne vyloženě bázlivá, spíš jako opravdu taková introvertní no. Nicméně jako když byla potřeba, tak komunikovala. No a teďka aktuálně vlastně děvčátko je myslím, že podzimní a má odklad. Takže půjde teďka v září do školy už bude pomalu osmiletá.

Jaká byla příčina toho odkladu?

Bylo toho z toho důvodu, že po celou dobu docházky tak nedařilo se dohnat vlastně nebo respektive ty výstupy, kterým ona měla mít, tak nebyly takový. Měla prostě pořád určitý problémy v té rozumové oblasti. V poznávací, pojmenovat vlastně některý základní prvky, jevy. I v předmatematické oblasti měla nějaké obtíže atd. A vlastně loni, když jsme to řešili s tou pěstounkou. Ona ji teda říká babičko, tak ta vlastně neviděla nějaký důvody k tomu odkladu. My jsme samozřejmě navrhovaly šetření v poradně. Ona s ní asi někam docházela. Nevím přesně jak to pěstouni mají, jestli musí s těma dětma chodit na nějaký kontrolní vyšetření nebo určitě k nim jezdí nějaký sociální pracovník. Vždycky jednou za čas přijde

žádost o sepsání posudku na dítě, což teda děláme. Přiznám se, že nevím, jestli musí chodit k psychologovi nebo takto. No a vlastně přišel kolem toho května, června možná, kdy vlastně tady ta babička nebo pěstounka oznámila, že děvčátko bude nastupovat do školy, do vedlejší obce, kde je škola trošku menší než v té naší. Tak jsme se s ní jako s předškoláčkou rozloučily na slavnostním rozloučením předškoláků atd. A potom vlastně já nevím, někdy ke konci června babička oznámila teda, že holčička zůstává u nás ve školce, že si to rozmysleli, že dají nakonec na rady naše i asi zřejmě podstoupily nějaký vyšetření nebo na základě i možní doporučení té paní z té sociálky nebo kdo je má vlastně v péči. Tak ještě tento rok dochází do školky s tím, že vlastně u té holčičky to bylo náročnější v tom, že byla hodně často nemocná, ta docházka byla taková bídná bych řekla. Takže si jako myslím, že to byl taky jeden z důvodů proč třeba se to nedařilo nějak jako zlepšit nebo ji pomoci, aby ty problémy v těch oblastech, které měla jsme nějak odstranili.

Mělo na ten odklad vliv, to, že je z pěstounské rodiny?

Určitě ta holčička vzhledem k tomu, z jaké rodiny byla odebraná, tak ten start do toho života nebyl ideální, prostě byla nějak jako zanedbaná sociálně, nemyslím tělesně, ale sociálně. Nebyla na tom, tak jak vrstevníci s tím, že vlastně teď v té pěstounské péči nejsem si úplně jistá, jako nechci někomu škodit, ale nemyslím si, že tam dochází k tomu rozvoji, tak jak by mělo. Ta prateta si je vzala asi jako že nikdo jiný nebyl. Asi i tím, že je starší, tak nemá tolik času, energie možná chuti s těma dětma pracovat. I ta nemocnost, to omlouvání, bylo to prapodivný. Vždycky, teď to zlehčím, ta paní se ji dělo to nejhorší já nevím, prostě nemohla, protože má špatný koleno, pak protože se ji pokazilo auto, pak předělávali barák prostě furt měla nějaký výmluvy, potíže. Nechci teď říkat, jestli to bylo tak nebo nebylo. Fakt nechci nikomu křivdit, ale myslím si, že k tomu rozvoji v té pěstounské rodině úplně až tak nedocházelo. Takže možná i pro to ten odklad, že v tom s ní asi tak nikdo nepracoval.

Nastoupila odhadem v roce, 2018?

Já teď nemám evidenční listy u sebe, ale já mám pocit, že ona už tam bude 4 rokem. Takže podle mě tak 2017 nastoupila.

Když nastoupila do mateřské školy, jaká byla její adaptace?

Poměrně jako bezproblémová, protože ona nebyla jako že, agresivní, výbušná nebo tak. Ona jako byla spíš taková tišší, nenápadná, takže i jako neměla žádný výrazný obtíže, že by se jakoby hygienu nedodržovala nebo, že by se s někým bila, hádala nebo, že by byla plačtivá to ne. Jako řekla bych že taková bezproblémová adaptace.

Jak se nyní projevuje v mateřské škole?

No už je, tak ona byla v podstatě taková tišší, moc nekomunikovala jako jak říkám, když bylo třeba, tak jo, ale nebyla žádný ten tahoun nebo ten vůdce té třídy, tou jsou jakoby ty děti, která mají kolem sebe neustále několik kamarádů a vždycky jako spíš si hrávala sama, malovala ráda. A teď už je to lepší. Musím říct, že se v tomto posunula, že prostě vyhledává ty vrstevníky, pohraje si s nima jako normálně rozvíjí hru, takže tady v tomto už je to v pohodě.

Takže v kolektivu dětí si stojí dobře?

Ano, ano

Nastala nějaká situace, kdy by zareagovala jinak, než ostatní děti?

No v podstatě asi ne. Jedině, když jsme měly nějaké téma té rodiny, tak to z toho byla taková jako evidentně skleslá, tak my jsme se samozřejmě jako snažily řešit nějak citlivě s ohledem právě na tu holčičku, a i jsme vysvětlovaly v kolektivu dětí, že jeden to má tak, druhý tak, jeden bydlí s babičkou druhý s oním, prostě aby se necítila méněcenná, když jsme měly tady to téma někdy na jaře.

Pomohlo to, když jste ji to podaly takto?

Myslím si že jo, i když tím, že ona opravdu není, že by na sebe plácla všechno, tak jako nevím. Snažily jsme se to probrat i někde v soukromí, aby jako věděla, že prostě to není nic špatného, tak jak to má vlastně ona. Tak zdála se, že jo, ona to odkývala s úsměvem, v pohodě, ale víte co, do té hlavičky nikdo nevidí no.

Jak byste popsala vztah holčičky k autoritě učitelky?

Nemá problém vůbec uznat autoritu jako v pohodě poslechne. Nemáme s ní problémy.

Chtěla byste o ní ještě doplnit informaci, kterou jste nezmínila?

Asi ne.